

schuldbekentenis. Hij noemde het beschavingsoffensief een 'wat achteloos geformuleerde term', die 'merkwaardig snel' ingang had gevonden.³⁾

Er zijn verschillende pogingen gedaan tot nadere specificering.⁴⁾ Maar het begrip als zodanig stond, op enkele oprispingen na, nauwelijks ter discussie, niet in de laatste plaats bij gebrek aan alternatieven.⁵⁾ Dat is echter geen sterk argument om de begripdiscussie uit de weg te gaan. Een ingang wordt geboden door Frans Groot, die in het *Volkskundig Bulletin* van 1996 suggereerde om beschavingsoffensief te vervangen door beschavingsstreven.⁶⁾ Op die suggestie is, voor zover ik weet, niet gereageerd. Dat is te betreuren, want Groot deed zijn uitlating in een interessante context: een bespreking van de dissertatie van John Helsloot over veredeling van volksvermaken. Dat werk is zonder meer te beschouwen als een verdedigingsschrift van het begrip beschavingsoffensief.⁷⁾

Helsloot constateert in Goes, de stad die hij in zijn onderzoek centraal stelt, een veelvoud aan verenigingen die allemaal op hun eigen wijze 'beschaafd' vermaak nastreefden. De interactie tussen deze verenigingen karakteriseert hij als een 'interessante veel-frontenstrijd', die prima kan worden weergegeven onder de noemer beschavingsoffensief.⁸⁾ Frans Groot redeneert anders. Hij stelt dat de betrokkenheid van zoveel verschillende groepen beter wordt weergegeven door het begrip beschavingsstreven.⁹⁾ Een pluspunt hiervan is dat aan dit 'streven' geen 'samenzweringsluchtje' zit van een klein groepje tegen de grote meute, zoals door Mijnhardt in een bekende sneer tegen het concept beschavingsoffensief is geopperd.¹⁰⁾

In dit artikel wil ik Groots uitdaging aangaan en bekijken welke terminologie het beste aansluit bij het beschavingswerk op het terrein van de volksvermaken, zoals dat zich rond de eeuwwisseling ontvouwde in Rotterdam. Centraal staat de Vereeniging tot Veredeling van Volksvermaken, die tussen 1881 en 1931 actief was in de Maasstad. Van die vereniging wordt een interessant, hoewel niet volledig, archief bewaard in het gemeentearchief.

Om een zinvol onderscheid te kunnen maken tussen de begrippen beschavingsoffensief en beschavingsstreven is, naast het maatschappelijk draagvlak, nog een tweede factor van belang, die door Groot niet is aangeroerd. Helsloot karakteriseert de houding van de hogere en middengroepen ten opzichte van de lagere sociale strata als een 'merkwaardig samenspel van toenadering en afkeer'.¹¹⁾ Het aanleren van ander, 'beschaafder' gedrag mocht niet leiden tot